

AHMED ATEŞ, HAYATI VE ESERLERİ

NİHAD M. ÇETİN

Prof. Ahmed Ateş'in kısa fakat dopdolu bir hayatı vardır. Bu hayat, ânî vefâtiyle arkasında, dâima yokluğunu hissedecek dostlar, ondan okumuş olmayı bir bahtiyarlık ve iftihar vesilesi sayan, fakat onu erken kaybetmenin acısını bütün tâzeliği ile yaşayacak olan talebeler, uzun ömürlü olacağı şüphesiz eserler bırakarak giden iyi bir insanın, büyük bir hocanın ve mümtaz bir âlimin hayatıdır.

Prof. Ahmed Ateş, Gaziantep'in Nizip kazasına bağlı Barak nahiyesinin Ağcaköy'ünde 1917 yılında¹ doğmuştur. Babası kara ve demiryolu müteahhitliği yapmış olan Ateşzâde Mustafa Bey, annesi İrfan Hanım'dır. Aslen Konya'lı olan babası, işi icâbı muhtelif yerlerde bulunmuş, devamlı olarak aynı yerde kalmamıştı. Bu sebeple A. Ateş ilk tahsilini Adana, Pazarcık ve Maraş'ta yapmış, orta tahsiline Malatya'da başlamış ve Konya Lisesi'nde bitirmiştir (1935). Aynı sene İstanbul Yüksek Öğretmen okulu'na girerek yüksek tahsiline, bu mektebin talebesi olarak, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde başlamıştı. Burada türkoloji tahsili yanında Fransız filolojisi'nde de bâzı dersleri tâkib etti. Fakat bilhassa Arap ve Fars filolojilerine ehemmiyet verdi. O tarihlerde Edebiyat Fakültesi'nde Arap-Fars Filolojisi müstakil bir zümre değil, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü içerisinde yardımcı bir disiplin hâlindeydi. Bu dilleri, önce lektör sıfatıyla dâvet edilmiş bulunan (1936) Prof. Dr. Hellmut Ritter okutuyordu². 1938'de profesör olarak tâyin edilen Prof. Dr. H. Ritter, derslerinde temâyüz eden bu çok çalışkan, meraklı ve büyük ümitler vâdeden talebesini, daha tahsilini bitirmeden kendisine yardımcı seçmişti. 1939'da mezûn olunca da onu kürsüsüne asistan aldı. Asistanlığı

¹ A. Ateş'in nüfus kâğıdında doğum yılı 1327 (1911) olarak görünmekte ise de, kendisi bunun yanlış olduğunu söylerdi. Bu hata, ebeveyninin, 1911'de doğan ve pek küçükken ölen çocuklarının yerine onu ikame etmiş olmalarından doğmuştur.

² A. Ateş, *Hellmut Ritter*, ŞM, 1963, V, 2 v. d.

ile beraber kesif bir araştırma ve verimli bir çalışma devresine girmiş bulunuyordu. Türkiye'ye dönüşünden (1939) sonra merhum Adnan Adıvar, *Encyclopédie de l'İslām*'ın tercüme edilmesi için teşebbüslere girişmiş ve bilindiği gibi, bu mes'ele için Edebiyat Fakültesi'nde, 1940'tan itibaren *İslām Ansiklopedisi*'ni neşre başlayan bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyon'a Ahmed Ateş de dâhil oldu. O, denilebilir ki, vefâtına kadar, mesâîsinin hemen hemen yarısını, gerek tahrir hey'eti âzâsı, gerekse 1961'dan itibaren başkanı olarak, bu büyük teşebbüsün devâm ve ikmâline hasretti. Onuncu cildinin sonuna kadar imzâsını taşıyan elli mütecâviz maddeyi ihtivâ eden *İslām Ansiklopedisi*'nin hemen her satırında emeği vardır. 1943 yılı başlarında doçent oldu; müteâkiben yedek subay olarak askerlik vazifesini yaptı (1943-1945).

Asistan sıfatıyla fakülteye intisabından Prof. Dr. H. Ritter'in 1949'da Almanya'ya dönüşüne kadar, Arap-Fars Filolojisi kürsüsünün Edebiyat Fakültesi'nde ayrı bir bölüm hâline gelmesinde ve 1938'de gayri resmî olarak kurulan Şarkiyat Enstitüsü'nün gelişmesinde hocasının en yakın mesâî arkadaşı oldu. 1947'de Prof. Dr. H. Ritter'in gayretleriyle kuruluşu tahakkuk eden Milletlerarası Şark Tetkikleri Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında, M. F. Köprülü, A. Adnan Adıvar yanında yer aldı. 1948 Temmuzunda Paris'te toplanan XXI. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne *Tarcuman al-balāğa* hakkındaki tebliği ile ³ iştirak etti. 1949 yılında Prof. H. Ritter Almanya'ya dönmüştü. A. Ateş bu tarihten itibaren gerek Arap-Fars Filolojisi kürsüsünün tedris faaliyetine, gerekse Şarkiyat Enstitüsü'nün ilmî araştırma ve çalışmalarına en mes'ul şahsiyet olarak istikamet vermiştir. 1952 Martında Bağdad'da yapılan İbn Sînâ'nın 1000. doğum yıldönümünü kutlama törenine katılmış ve bu ihtifâlde *Risalat al-iksir hal hiya li'bn Sinâ?* ("R. al-iksir İbn Sinâ'nın mıdır?") ⁴ adlı tebliğini okumuştur. 1953 yılında Profesör olan A. Ateş müteakib senenin Nisan ayında Tahran'da toplanan İbn Sînâ ihtifâline *Hikmat al-mavt* risâlesinin İbn Sînâ'ya âit olmadığı ispat eden tebliği ⁵, aynı senenin Ağustos'unda Cambridge'de toplanan XXIII. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne de *Şāhnāma*'nin yazılış tarihi ve Firdavsi'nin Sultan Mahmud'a yazdığı hicviye meselesi hakkındaki tebliği ⁶ ile iştirak etmiştir.

Bu yıllarda İstanbul Fetih Derneği'nin çalışmaları ile İstanbul Ens-

³ Bu tebliğin metni için bk. bu makalenin "kitap ve makaleleri" kısmı, nr. 26; bu kongre hakkında diğer bir yazısı: nr. 25.

⁴ Bu tebliğ için bk. nr. 63; bu ihtifal hakkında bir yazısı: nr. 155.

⁵ Nr. 71, 82; bu kongre hakkında bir yazısı: nr. 72.

⁶ Nr. 70.

titüsü kurulmuştu (1954). Bu enstitünün müdürlüğüne Prof. Ahmed Ateş seçildi. Enstitünün çalışmalarına ilmî bir istikamet veren ⁷ A. Ateş, adı geçen derneğin, nizamnamesinde yapılan bir değişiklikle lağvedilmesine kadar (1957) enstitünün müdürlüğünü yapmış, İstanbul hakkında neşredilen kitap hâlinde müteaddid çalışmalar yanında, *İstanbul Enstitüsü Dergisi* adıyla, ilk cildi 1955'te çıkan bir mecmuanın neşrini temin etmişti. Arap Akademisi (Şam)'ne âzâ seçilişi (1955), İran dil ve edebiyatına yaptığı büyük hizmetlerinden dolayı, İran Millî Eğitim Bakanlığı'nın kendisine *Sipās guzāri* nişanını veriş (1957) de bu yıllara tesadüf eder. Şarkiyat Enstitüsü'nün araştırmalarını devamlı bir neşir organına kavuşturmayı uzun zamandan beri istiyordu. Bu arzusunu ilk sayısı 1956'da çıkan *Şarkiyat Mecmuası* ile gerçekleştirmeğe muvaffak oldu. Diğer taraftan faaliyet ve neşriyatına rağmen gayri resmî bir müessese hâlinde kalmış olan Şarkiyat Enstitüsü'nü hükmi ve hukukî hüviyetine kavuşturdu (1962) ve vefâtına kadar bu müessesenin müdürlüğünü yaptı. Bu arada üç beynelmilel toplantıya katıldığına da işaret edilmelidir. Bunlar sırasıyla, 1957'de Münih'te toplanan XXIV. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi ⁸, 1960'da Moskova'da akdedilen ve Hakāni'nin mektuplarına dâir bir tebliğ ile ⁹ iştirak ettiği XXV. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi, 'Abd Allah al-Anşāri'nin *K. zamm al-kalâm*'ı hakkındaki tebliğini ¹⁰ okuduğu, 'Abd Allah al-Anşāri'nin 900. ölüm yıldönümü münâsebetiyle 1962'de Kâbil ve Herat'ta yapılan ihtifâldir.

Bahsedildiği gibi, Prof. Ahmed Ateş, tahsilini Türkiye'de yapmış, yalnız muhtelif kongreler, toplantılar dolayısıyla ve kısa müddetlerle yabancı memleketlere gitmiştir. Türkiye'den en uzun ayrılışı 1963'te yaptığı altı aylık Avrupa seyahatidir. Tedris, araştırma ve idâri vâzifelerine âit çalışmalarıyla çok yüklü geçen zamanının sür'atli akışında onun kendisini düşünmeye ve dinlemeye fırsat bulduğunu tasavvur etmek güçtür. Dâimâ memnûn ve şikâyetsiz hâli, her zaman güler yüzü ile gizlediği, son günlerinde bile hissettirmemeye çalıştığı yorgunluklarının acı neticesini nihâyet 1965 sonbaharında geçirdiği bir kalb rahatsızlığı ortaya çıkardı: konulan teşhis koroner kifâyetsizliği idi. Bu arada, bir ay müddetle Napoli Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü'nden aldığı dâvete, istediği hâlde, rahatsızlığı yüzünden icâbet edemedi. Kısa bir müddet tedâvi ve istirahatından sonra, yine eski harâretiyle işlerine sarıldı. 1966

⁷ Bu husustaki fikirlerini *İstanbul Enstitüsü Dergisi*'nin ilk cildine (s. V-VII) yazdığı önsözde belirtmiştir.

⁸ Bahsedilen kongre hakkında bir yazısı için bk. nr. 172.

⁹ Nr. 122.

¹⁰ Nr. 131, 139; mezkûr ihtifal hakkındaki üç yazısı için bk. nr. 131, 178, 180.

Eylülünde, mufassal bir İran tarihi yazdırılması için Tahran'da tertip edilen toplantıya katılması, son seyahati ve muhtelif memleketlere mensup meslektaşlarıyla son görüşme vesilesi oldu.

20 Ekim 1966 perşembe günü, mütâdî üzere, İslâm Ansiklopedisi bürosunda ve Şarkiyat Enstitüsü'nde çalışmış, akşam, kısa bir akraba ziyâretini müteâkip basılmakta olan son eserinin tashihlerine bakmıştı. Regaib kandiline rastlayan o gece, saat 23.30'da vefat etti. Bâyezid câmiinden kaldırılan nâşi, Üniversite merkez binâsında yapılan bir me-râsimden sonra, merkezefendi'deki kabrinde toprağa verildi.

Muntazam bir âile hayatı vardı. Fakülteden sınıf arkadaşı ve hâlen edebiyat öğretmeni Fikret Ateş (eski soyadı Özyurt) Hanım'la 1940'da evlenmişti. İki oğlu vardır: Bunlardan Ertunga Ateş (1942) hukuk, Dr. Toktamış Ateş (1944) iktisat tahsili yapmışlardır. Gerek âile hayatında, gerek yerli ve yabancı dostlarıyla olan münâsebetlerinde dâima iyi insan nümûnesi olarak yaşamıştır. Tevâzû onun şahsında en samimî sî-mâsını bulmuştu. Yaptıklarını büyük görmez, dâima tabîî ölçüler içeri-sinde mütâlea eder, hele övülmekten hiç hoşlanmazdı. Yorucu çalışma saatlerinin arasına sıkıştırdığı bâzı dinlendirici merakları da vardı. ki, bunların başında, Şarkiyat Enstitüsü'nde hazırladığı küçük bir atölye-de kendisine ve dostlarına el yazmalarından aldığı mikrofilm ve foto-kopileri hazırlamak için yaptığı fotoğrafçılığı geliyordu. Beğenilmesin-den memnun olduğu tek hüneri de bu husustaki ustalığı idi.

Büyük bir hoca idi. Yalnız İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakülte-si'nde, başlangıçta tek kürsü hâlinde iken, iki müstakil kürsü hâline getirdiği Arap ve Fars Filolojilerinde, talebelerinden bir Profesör, bir Doçent ve iki asistan bıraktı. Onun irşad ve mürâkabesi altında yetiş-miş olup hâlen Türkiye'nin başka üniversitelerinde çalışanlar da vardır. Sadece talebelerinin değil başkalarının, hatta bu arada bâzı arkadaş-larının yetişmesinde de hizmetlerinin bulunduğu kaydedilmelidir. Genç-lerle bilhassa alâkadar olur, dostlarına, yerli ve yabancı meslektaşla-rına yardım etmek, faydalı olmak için sanki fırsat arardı.

Gerek tedris, gerek idarî vazifelerini hiç aksatmamıştır. Son zaman-larında ders esnâsında hissettiği bâzı ciddî sıkıntılar bile onu dersini tamamlamaktan alıkoyamamıştı. Muntazam, titizlikle tatbik ettiği, fakat çok yüklü ve yorucu bir çalışma programı vardı: Fevkalâde haller dı-şında, saat 9-13 arasında, dersi varsa fakültede, yoksa enstitüde, 14-17 arasında Ansiklopedi bürosunda, 17'den 20'ye kadar yine Şarkiyat Enstitüsü'nde çalışır, akşamları ekseriya evinde geç vakitlere kadar ça-lışmasına devam ederdi.

Daha önce de belirtmeye çalıştığım gibi ¹, hocam Prof. A. Ateş, Türkiyede Arap ve Fars filolojileri sâhasındaki çalışmaların tarihî sey-
rinde açılan, eskisinden çok farklı bir devrin başında gelmiş ve yeni devri
eskisine bağlamıştır. Arapçayı bugünden çok farklı bir tarzda tedris eden
medreselerin kapatılması, orta ve yüksek tedris müesseselerinde Arapça
ve Farsçanın eski yaygın şeklinden vazgeçilerek bunlara yalnız üniver-
sitelerde araştırma ve ihtisas sâhası olarak yer verilmesi, işâret edil-
mek istenilen yeni devri hazırlayan âmillerin başlıcalarıdır. Bir taraftan
kapanan eski devrin mensupları azalırken, diğer taraftan çok farklı
şartlar içerisinde yeni devrin mensupları yetişmeğe başlamıştı. Arap ve
Fars dil ve edebiyatları sâhasında bunların ilk mümessili Prof. A. Ateş ol-
muştur. O, Edebiyat Fakültesi'nde tahsiline başladığı zaman, tâkib et-
tiği Türkoloji kısmında Türk edebiyatının İslâm medeniyeti çerçevesine
giren devrelerini tetkik ve tedris eden derslere muvâzî olarak ve daha
çok bu derslere yardımcı olması düşüncesiyle ihdas edilmiş Arapça
ve Farsça dersleri vardı. Yukarda temas edildiği gibi, 1936' da dâvet
edilen Prof. Dr. H. Ritter'in elinde bu dersler müstakil bir disiplin
olma yoluna girmişti. Onun Türk dili ve edebiyatı kısmındaki hocala-
rından M. Fuad Köprülü, Râgıp Hulûsi Özden, R. Rahmeti Arat, Ali
Nihad Tarlan, Ahmed Caferoğlu gibi sîmâlar dil ve edebiyat mes'ele-
lerini modern usûllerle ele alan âlimlerdi. Fakat asıl alâka duyduğu sâ-
hada onun üzerinde müessir olan şahsiyet Prof. Dr. H. Ritter oldu.
Bununla berâber, işâret edilen eski devrin son mümessillerinin bâzıla-
rından da istifâde ettiğini kaydetmek gerekir: Nitekim bu sîmâlardan
bilhassa M. Şerefeddin Yaltkaya'yı hürmetle yâdeder, onun eski arapça
metinlere vukufu ile birlikte öğretme ve yetiştirmeyi nasıl bir mukad-
des vazîfe saydığına dâir bâzı hâtıralarını anlatırken heyecânını giz-
leyemezdi. Bu sebeple onun ilimde şeceresi Prof. M. Şerefeddin Yalt-
kaya gibi yerli şahsiyetlerle Şark âlimlerine, Prof. Dr. H. Ritter'le
Garb'ın büyük ve güzide müsteşriklerine bağlanır.

Prof. A. Ateş, titiz bir araştırmacı, velûd bir âlimdi. Onun şahsında
gerçek bir ilim adamı için lüzümlü hasletler toplanmıştı: Geniş bir kül-
türü vardı. Bunda tecessüs ve merâkının, çeşidli mevzûlara dâir eserler
okumasının, muhtelif kütüphânelerde yazma eserler üzerindeki devamlı
çalışmalarının olduğu kadar yıllarca İslâm Ansiklopedi'sindeki faâli-
liyetinin de tesiri olmalıdır. Sabırla çalışırdı. Çok eser vermiş olması
aceleciliğin neticesi değil, metodlu ve kesif çalışmanın semeresidir. Büt-
tün bunların yanında onda kuvvetli bir seziş vardı. Zikredilen vasıfla-

¹ *La Vie et l'oeuvre d'Ahmed Ateş, Revue des Etudes Islamiques, 1968, XXXV, 159.*

rının beslediği bu sezîş, onun dâima yeni ve orijinal mevzûlar bulup işlemlerini temin etmiştir. Nitekim, ya karanlıkta kalmış bir mevzûu aydınlatmak, ya noksan kalmış bir husûsu tamamlamak, yahut yanlış bilinen bir mes'eleyi düzeltmek için çalışır ve yazardı. Bu prensibine dâimâ sâdık kalmış ve iktifaçlıktan kaçınmıştır. Hocamın en mühim taraflarından biri de, çok yazmasına rağmen, yazılarında, yüksek bir ilmi seviyeyi her zaman muhâfaza edebilmiş olmasıdır. Bu yüksek ilmi seviye onun eserlerini uzun ömürlü kılacak, adını dâimâ yaşatacaktır.

Talebeliğinde Arap-Fars Filolojisi için hazırladığı travayı *Sindbad-nâme*'lere dâirdi. Sonradan tekrar ele aldığı bu mevzû onun, hocası Prof. Dr. H. Ritter gibi, Arap ve Fars filolojilerini aynı ehemmiyetle ele alacağını ve birbirine muvâzi olarak mevzû edineceğinin ilk belirtisi kabul edilebilir.

Neşrettiği ilk yazılarının en mühimmi *Metin tenkidi hakkında* ¹ (1942) başlığını taşıyan makalesidir. Tenkidli metin hazırlanmasında uyulması gereken esasları izâh eden bu makale, Türkiye'de modern usullere dayanan filoloji çalışmalarında bir dönüm noktası sayılabilir. Hocası Prof. Dr. H. Ritter hakkındaki yazısında, onun "Türkiye'de modern anlamda filoloji tedkik ve usullerinin tanınmasında ve tatbik edilmesinde çok değerli hizmetlerde" bulunduğunu belirten Prof. A. Ateş'in ², ilim hayatının başlarında bu yazıyı neşretmesi tesâdüfî değildir. O, böylece filolojinin en mühim mes'elelerinden birini izâh ederken ilerde neşrecedeği metinlerde tatbik edeceği ve tecrübeleriyle geliştireceği prensipleri açıklamış bulunuyordu.

Habilitation tezi, *an-Nabiğat ad-Dubyani, hayatı ve eseri*, adını taşır. Prof. Dr. H. Ritter, tez hakkındaki raporunda, onun güç bir mevzû seçtiğini, büyük bir başarıyla işlediği bu mevzûu H. Derenbourg'dan tamamiyle farklı bir şekilde ele aldığını belirtmişti. 1943'te tamamladığı bu çalışma, al-Nābiğa ve eseri hakkında bir bölümle, şiirlerinin, İbn al-Sikkit şerhinden ve bu şerhteki rivâyetten ³ ilk defa faydalanılarak hazırlanmış metnini ihtivâ ediyordu. Bu mühim çalışmasının, yıllarca sonra ve maalesef yalnız birinci kısmı üç makale hâlinde çıkmıştır ⁴.

Neşir sırasına göre ilk büyük çalışması Muhammed b. 'Alî al-Zâhiri'nin *Sindbad-name*'sidir ⁵. Prof. A. Ateş, 1948'de neşrettiği bu eserde

¹ *Kitap ve makaleleri*, nr. 2.

² *Hellmut Ritter, ŞM*, V, 1.

³ Bu şerh hakkında bk. A. Ateş, *an-Nābiğa ad-Dubyāni*, *ŞM*, III, 97-105.

⁴ Nr. 84, 100, 105.

⁵ Nr. 18.

Sindbâd hikâyelerinin VI./XII. asrın ortalarında, Karahanlılar devletinin şâhib inşâ'sı al-Zâhiri al-Samarkandi'nin kaleme aldığı ve az sayıdaki farsça en eski mensur eserlerden biri olan nâdir bir metni neşretmiştir. Nâşir, esere ilâve ettiği uzun giriş kısmında (1-104), doğrudan doğruya pehlevîden yapılmış eski bir tercümeyle dayanmakla bu hikâyelerin yayılışlarının tetkikinde mühim bir istinât noktası olması gerektiği hâlde ihmâl edilmiş bulunan bu versiyonun mevkiini belirtmiş, Sindbâd hikâyelerinin dünyaya yayılışını, yayılan bu versiyonların esası olan Şark rivâyetlerini, metni verilen rivâyetin muhtevâsını, müellifin hayatı ve eserlerini v.s. ele almıştır. Eserin metin kısmında farsça versiyonun tenkidli metni (s. 1-345) ile avam arapçasıyla yazılmış ve neşredilmemiş oldukça eski bir rivâyeti (s. 347-388) vermiştir.

Daha sonra ikinci büyük eser olarak *K. tarcuman al-balâğa*'yı neşretti (1949)¹. Bu neşir başlıca iki kısımdan mürekkep olup, birincisi eserin tenkidli metnini (s. 1-138) ve mevcûd tek yazmasının faksimilesini (s. 149-263), muhtelif indeksleri (s. 139-143), ikincisi, eser ve müellifine, neşre esas olan yazma ve bunun eski farsça yazmalar arasındaki mevkiine, v. s. dâir bir kısmı (s. 12-86) ayrıca metinle ilgili hâşîye ve izahları (s. 87-160) ihtiva eder. İran edebiyatının, islâmî devresinde edebî san'atlar hakkında yazılmış hâlen bilinen en eski eseri ve çok mahdut sayıdaki farsça edebî mensûr eserlerden biri olan *Tarcuman al-balâğa*, meşhur şâir Farruhi'ye isnâd edilmekte ve yalnız ismen bilinmekte idi. Prof. A. Ateş, eserin bir nüshasını (Fatih kütüp., nr. 543) bularak bunun mevsûkiyetini isbât ile müellifi hakkında tekrarlanagelen rivâyetin mâhiyetini ve ar-Râdüyâni'nin hüviyetini ayrı ayrı ele aldı, hicrî 507'den önce ve 481'den sonra te'lif edilebileceği neticesine vardığı *Tarcumân al-balâğa*'yı tahlil ederek benzeri te'liflerle olan alâka ve münâsebetleri üzerinde durdu, geniş bibliyografyaya dayanan hâşîye ve izâhlariyle metni değerlendirdiği gibi, birçok yanlışlarla dolu olan yazmanın halli güç noktalarını aydınlattı².

Aynı şekilde büyük emeklerle hazırlayıp neşrettiği (1957, 1960) eserlerden biri de Raşid al-Din Fazl Allâh'ın *Câmi' al-tavârih*'inin Sul-

¹ Nr. 27.

² *Tarcumân al-balâğa*'nın neşri üzerine Malik al-Şu'arâ' Bahar, *Yağma*'da çıkan üç makalesiyle (yıl 2, sayı 7, s. 292-300; sayı 8, s. 355-359; sayı 9, s. 401-404) eseri hulâsa ederken nâşirin yanlış olduğunu ileri sürdüğü 15 kelimeyi düzeltmek istemişti. Prof. A. Ateş, buna verdiği cevapta (*Dâniş*, sayı 10-11, s. 582-585) birçok noktalarda kendisinin haklı olduğunu göstermiştir. Ayrıca A. J. Arberry, bu neşir hakkında takdirkâr bir yazı neşretmiştir (*Oriens*, 1950, III, 124 v. d.). Prof. A. Ateş'in *Tarcumân al-balâğa*, hakkında yine aynı yıllarda neşrettiği iki makalesi için bk. nr. 19, 26; bu mevzûdaki diğer yazıları bu numarada işaret edilmiştir.

tan Mahmud ve devri ile Selçuklular'a dâir kısımlarıdır ¹. Bu neşir hakkında çıkan bir tenkide cevap olarak yazdığı bir makalesi ² de onun en güzel yazıları arasında yer alır.

Arap ve Fars dil ve edebiyatları sâhâsındaki çalışmaları arasında Türk tarihine dâir bâzi mühim eserleri neşir veya tercüme eden bu velûd âlim, yazılarının aşağıda sunulan listesinde de görüleceği gibi, Türk edebiyatı ile de meşgul olmuştur. Bu husustaki en büyük hizmeti, Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü 'n-necât* (*Mevlid*)'ını neşretmesi oldu (1954) ³. Böylece, asırlarca rakipsiz bir şöhret ve rağbete mazhar olan *Mevlid*'in, aynı tarzdaki eserlerin, doğuş ve inkişâfına, Süleyman Çelebi ve eserine dâir uzun bir araştırma ile birlikte, ilk defa tenkidli bir metni neşredilmişti.

Onun, lüzumlu notlar ve açıklamalarla değerlendirdiği bâzi tercümeleri de vardır. Bunlara misâl olarak Fârâbî'nin *İhşâ' al-^çulûm*'unu (1955) ⁴, al-Rāvandî'nin *Râhat al-^çudûr*'unu (1957, 1960) ⁵ zikredebiliriz.

İstanbul ve bilhassa yaz aylarında tâtilden faydalanarak, Anadolu kütüphânelerindeki el yazmalarına dâir araştırmalarının neticeleri olan ve ayrı bir grup teşkil eden yazılarında ⁶, bu kütüphânelerde muhâfaza edilmiş olup ilim âlemince tanınmayan birçok eserin yegâne nüshasını, bâzılarının taşıdıkları muhtelif husûsiyetler bakımından ehemmiyetli nüshalarını devamlı sûrette tanıtmıştır. Kitap hâlindeki son eseri de yine bu tarz çalışmaları ile ilgilidir. *İstanbul kütüphânelerinde farsça manzum eserler, I (Üniversite ve Nuruosmaniye kütüphaneleri)* ⁷ adını taşıyan 712 sayfalık bu katalogta, en son araştırmalara göre, adları geçen şâirler ve eserleri hakkında lüzûmlu bilgiler ve bibliyografya vermiştir. Rahmetli hocamız, maalesef bu eserin baskısının tamamlandığını göremedi. Eserin son kısımlarının baskı işleriyle meşgul olan talebesinin belirtmeye çalıştığı gibi (s. XI) bu eser, sâdece bir katalog değil, Şark yazmaları bakımından ehemmiyeti mâlûm bulunan İstanbul kü-

¹ Nr. 90, 113.

² Nr. 123, 124.

³ Nr. 67.

⁴ Nr. 75.

⁵ Nr. 91, 114.

⁶ Muhtelif müelliflere âit müteaddit eserleri tanıtan makaleleri için bk. nr. 13, 17, 47, 56, 57, 77, 83, 92, 97, 99, 103, 115; bir müellifin muhtelif eserleri veya yalnız mühim bir eser hakkındaki makaleleri için bk. 30, 45, 68, 69, 98, 104, 106, 112, 125, 131, 139, 147, 159, 160, 174. Bu makalelerden 15'inde tanıtılan yazmaların kitap ve müellif adlarının indeksi için bk. Yusuf Demirkol, *Türkiye kütüphanelerinden Prof. Ahmed Ateş'in ta'vîf ettiği yazmaların indeksi*, 1969, Şarkiyat Enstitüsü kütüphanesi, tezler, nr. 136.

⁷ Nr. 152.

tüphânelerinin ikisindeki metinlere dayanan bir *İran şiiri tarihi* olup benzeri çalışmaların hiç şüphesiz en mükemmel nünunelerinden birini teşkil eder.

Belirtilmeğe çalışıldığı gibi, Prof. Ahmed Ateş'in kitap ve makaleleri umûmiyetle, Arap ve Fars dil ve edebiyatları, Türk dili ve edebiyatı, tarih v.s. gibi sâhalara mütealliktir. Bunların mühim bir kısmını muayyen mevzûlara göre tasnif etmek güçtür. Bu makale ile birlikte, onun yazılarının, herhâlde çoğunu ihtiva eden bir bibliyografyası verilmektedir. Yukardaki satırlarda, belli başlı birkaç eseri zikredilerek onun ilmî hayatı ve çalışmaları hakkında fikir verilmek istenildi. Ancak, yazılarının tahlili ve ilme kazandırdıkları bir başka makalede ele alınacaktır.

KİTAP VE MAKALELERİ

Aşağıda Prof. Ahmed Ateş'in kitap ve makale şeklindeki yazıları tarih sırasına göre tertip edilirken, birbirinin devamı veya tercümesi olanlar, mevzû bakımından ilgili bulunanlar atıflarla belirtildi. Bu bibliyografyada geçecek birkaç kısaltma şunlardır: *İA* (= *İslâm Ansiklopedisi*), *İ. Ü.* (= *İstanbul Üniversitesi*), *TDED* (= *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*), *TDK* (= *Türk Dil Kurumu*), *TM* (= *Türkiyat Mecmuası*), *TTK* (= *Türk Tarih Kurumu*).

1942

1. *Farsça grameri*, c. I: *Gramer ve metinler*, Abdülvehhab Tarzî ile birlikte, İstanbul, 1942 (*İstanbul Üniversitesi yayınlarından, no. 171—Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü neşriyatı*). — Daha sonraki genişletilmiş tabıları için bk. nr. 12, 66, 127.

2. *Metin Tenkidi hakkında* (*TM*, 1942, c. VII-VIII, cüz 1, s. 253-267).

3. *Asabiyet*, *İA* (1942), I, 663-664.

4. *Âyet*, *İA* (1942), II, 63-64.

5. *Bahâüddin* (Bahâ' al-Dîn Abü Muhammed Zakariyâ), *İA* (1942), II, 224-225.

1943

6. *an-Nâbiğat ad-Dubyânî, hayatı ve eseri*, 1943 (müellifin habilitation tezi olup basılmamıştır). — al-Nâbiğa hakkında ayrıca bk. 84, 100, 105, 117.

7. *Bakara* (sûre), *İA* (1943), II, 242-243.
8. *Bâtiniye*, *İA* (1943), II, 339-342.
9. *Bahrâm Gâr*, *İA* (1943), II, 452-453.
10. *Bîdil* (Mirzâ 'Abd al-Kâdir), *İA* (1943), II, 600-602.

1944

11. *Deylem*, *İA* (1944), III, 567-573.

1945

12. *Farsça grameri*, c. II. *Lugatçe ve bibliyografya*, Abdülvahhab Tarzî ile birlikte, İstanbul, 1945 (*İstanbul Üniversitesi yayınlarından*, nr. 252 — *Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü neşriyatı*) — I. cildi için bk. 1; sonraki genişletilmiş tabloları: 66, 127.

13. *Hicrî VI-VIII. / XII-XIV. asırlarda Anadolu'da Farsça eserler* (*TM*, 1945, c. VII-VIII, 94-135).

14. *Ebül'Alâ Ma'arrî*, *İA* (1945), IV, 67-74. — Ayrıca bk. 145.

1946

15. *Enverî* (Avhad al-Dîn), *İA* (1946), IV, 278-281.

1947

16. *Gazel*, *İA* (1947), IV, 730-733.

17. *Burdur-Antalya ve havalisi kütüphanelerinde bulunan Türkçe Arapça ve Farsça bazı mühim yazma eserler* (*TDED*, 1947, c. II, sayı 3-4, s. 171-191) — Farsça tercümesi için bk. 47.

1948

18. Muhammed b. 'Ali az-Zahiri as-Samarqandi, *Sindbād-nāme*, Arapça *Sindbād-nāme* ile birlikte, nşr. Ahmed Ateş, İstanbul, 1948 (*İstanbul Üniversitesi Yayınlarından*, no. 343 - *Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü*) — Ayrıca bk. 150.

19. *Tarcumān al-balağa, Das Früheste neupersische Werk über rhetorische Figuren*, trc. H. Ritter (*Oriens*, 1948, I, 45-62) — Hulâsaten Farsçaya tercümesi: 33; ayrıca bk. 26, 27, 31, 32, 48.

20. *Varka ve Gülşah mesnevîsinin kaynakları* (*TDED*, 1948, c. II, sayı 1-2, s. 1-19) — Ayrıca bk. 68, 69, 125.

21. *Kıtaplar*: [Yusuf Hâs Hâcib,] *Kutadgu bilig*, nşr. R. R. Arat.

İstanbul, 1947, *TDK yayınlarından, II, 29 (Belleten, Ankara, 1948, c. XIII, sayı, 49, s. 157-163)*.

22. *Kitaplar arasında: Ahbar aş-Şin Wa'l-Hind. Relation de la Chine et de l'Inde, rédigée en 851 (237 h.)*. Texte établi, traduit et commenté par Jean Sauvaget, Paris, 1948 (*TDED, 1948, c. III, sayı 1-2, s. 231-235*).

23. *Kitaplar arasında: Ettore Rossi, Elenco dei manoscritti persiani della Biblioteca Vaticana, Citta del Vaticano 1948 (TDED, 1948, c. III, sayı 1-2, s. 235-237)*.

24. *Kitaplar arasında: Mahmut b. Muh. al-muštahir bi 'l-Karîm al-Aksarayî, Musâmarat al-ahbâr ve musâyarat al-ahyâr...*, nşr. Osman Turan, Ankara, 1944 (*TDED, 1948, c. III, sayı 1-2, s. 237-240*).

25. *XXI. Milletlerarası müsteşrikler kongresi, Paris, 23-31 temmuz 1948 (TDED, 1948, III, 107-115)*.

1949

26. *Étude sur le Tarcumân al-balāğa et sur la manière dont la poésie persane s'est conservée jusqu'à nos jours (TDED, 1949, c. III, sayı 3-4, s. 255-265)* • — Ayrıca bk. nr. 27.

27. Muhammed b. 'Omar ar-Rādüyāni, *Kitab tarcuman al-balāğa*, İstanbul, 1949 (*İ. Ü. Yayınlarından, no. 395-Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü*). Tenkidli metin, yazma nüshanın faksimilesi, mukaddime, haşiye ve izahlarla • — Ayrıca bk. 19, 26, 31, 32, 33, 48.

28. *Hâkânî (Afzal al-Din), İA (1949) V/I, 85-95*.

29. *Hassan, İA (1949), V/I, 343-347*.

1950

30. *Fârâbî'nin eserlerinin bibliyografyası (Fârâbî tetkikleri, 1950, I, 111-126)* • — Ayrıca bk. 45, 75.

31. *Mukaddima bar Tarcuman al-balāğa (Dāniş, Tahran, 1328/1950, I, 279-286)* • — Ayrıca bk. 19, 26, 27, 32, 33, 48.

32. *Dar haqq-i matn-i Tarcumân al-balāğa (Dāniş, Tahran, 1328/1950, I, 582-584)* • — Ayrıca bk. 31.

33. *Tarcumân al-balāğa*, trc. Bahman Karimi (*Âmūziş u parvariş, Tahran, 1328/1950, yıl 23, sayı 2, s. 37-40; sayı 3, s. 29-33*) • — Bk. 19.

34. *Bibliyografya: Kulliyât-i Divân-i mevlânâ Hâmidî*, faksimile ile neşreden İ. H. Ertaylan, İstanbul, 1949 (*Belleten, 1950, XIV, 116-126*).

35. *Kitaplar : Şükrü Murat Elçin, Kerem ile Aslı hikâyesi*, Ankara, 1949 (*Oriens*, 1950, III, 318).

36. *Kitaplar: Bahman Karîmi, Râh-numâ-yi âtâr-i târixi-yi Şiraz...*, Tahran, 1327 hş. (*Oriens*, 1950, III, 331).

37. *Kitaplar : Xâqânî-i Şirvanî, Diwan...*, Tahran, 1316 hş. (*Oriens*, 1950, III, 331-332).

38. *Kitaplar : ‘Ayn al-Qudât-i Hamadânî, Risâle-i Yazdân-şinâxt...*, Tahran, 1327 hş. (*Oriens*, 1950, III, 332-333).

39. *Kitaplar : Şâdiqi-i Kitab-dâr, Tadmire-i macma‘ al-Xawâşş bazabân-i Turki-yi çağatâ’i...*, Tebriz, 1327 hş. (*Oriens*, 1950, III, 333-335).

40. D. Sinor, *Oğuz Kağan destanı üzerinde bazı mülâhazalar* (*TDED*, 1950, IV, 1-14) [tercüme].

41. *Hüseyn* (b. ‘Ali), *İA* (1950), V/I, 634-640.

42. *İbn Abbâd*, *İA* (1950), V/II, 692-693.

43. *İbn Manzûr*, *İA* (1950), V/II, 768-769.

44. *İbn Miskeveyh*, *İA* (1950), V/II, 775 (ikmâl).

1951

45. *Farabî'nin eserlerinin bibliyografyası* (*Belleten*, c. XV, sayı 57, Eylül 1951 [üzerinde "Ocak" yazarsa da Eylül'de çıkmıştır], s. 175-192). — Ayrıca bk. 30, 75.

46. *Kitaplar : ‘Âmir b. ‘Âmir al-Başrî* [, *Tâ’iyat*, neşir ve şerh eden al-Şayh ‘Abd al-Kâdir al-Mağribî, Dimaşk 1368/1948] (*Oriens*, 1951, IV, 175).

47. *Çand kitâb-i hattî-i muhimm-i fârsi dar gûşai az Âsyâ-yi Şağir*, nr. 17'deki makaleden trc. ‘A. Hayyâmpür (*Naşriya-i Dânişkada-i Adabîyât-i Tabriz*, 1329/1951, yıl 3-4, s. 41-48).

48. *Dar hakk-i Tarcumân al-balağa* (*Yağma*, 1329/1951, III, 67-69). — Ayrıca bk. 19, 26, 27, 31-33.

49. *İbn Yemin*, *İA* (1951), V/II, 835-836.

50. *İbnül’amîd*, *İA* (1951), V/II, 843-844 (tâdil).

51. *İbnül’cevzî*, *İA* (1951), V/II, 848-850 (ikmâl).

52. *İbnül’mukaffâ*, *İA* (1951), V/II, 864-868.

53. *İbnül’mu’tez*, *İA* (1951), V/II, 868-870 (ikmâl).

54. *İcî, İA* (1951), V/II, 921-925.
 55. *İran edebiyatı, İA* (1951), V/II, 1041-1053 (tâdil ve ikmâl).

1952

56. *Konya Kütüphanelerinde bulunan bazı mühim yazmalar (Belle-ten, 1952, c. XVI, sayı 61, s. 46-130 ve 8 levha). — Farsça tercümesi için bk. 83.*
 57. *Kastamonu Genel Kitaplığında bulunan bazı mühim Arapça ve Farsça yazmalar (Oriens, 1952, c. V. nr. 1, s. 28-46). — Farsça tercümesi için bk. 92; Orduca tercümesi için bk. 115.*
 58. *el-Hatîb el-Bağdâdî ve Takyîd al-ilm adlı eseri (İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1952, I, 90-103).*
 59. *İbn Sina ve Elkimya (İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1952, IV, 47-62 + 8. — Ayrıca bk. 62, 63, 71-74, 82, 108.*

1953

60. *İstanbul'un fethine dâir Fatih Sultan Mehmed tarafından gönderilen mektuplar ve bunlara gelen cevaplar (Tarih Dergisi, 1953, c. IV, sayı 7, s. 12-50).*
 61. *Mesnevî'nin onsekiz beytinin mânası (Fuat Köprülü Armağanı, İstanbul 1953.—Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından neşredilmiştir — s. 37-55). — Ayrıca bk. 118.*
 62. *İbn Sina, Risâlat al-iksîr (TM, 1953, X, 28-54, türkçe mukad-dime : s. 27-32 ve risâlenin arapça tenkidli metni : s. 35-54). Bu makalenin birinci kısmı (s. 28-31), 22/III/1952'de Bağdad'da İbn Sina'nın bininci doğum-yılı kutlama töreninde okunmuş olan tebliğin "kelimelere âit cüz'i değişikliklerle metnini" ihtivâ eder; bk. s. 28, not 7. — Ayrıca bk. 59, 63, 71-74, 82, 107.*
 63. *İbn Sina, Risâla fî mâhiyat al-ışk — Aşkın mâhiyeti hakkında risâle, İstanbul, 1953, İstanbul Üniversitesi; Edebiyat Fakültesi Yayın-larından, no. 552, İbn Sina, Risâleler : 3 (Risâlenin Arapça tenkidli metni ve Türkçe tercümesi). — Ayrıca bk. 62.*
 64. *Kitabiyat : [Şâdîki,] Macmâ' al-havâşş (Tarih Dergisi, 1953, c. V, sayı 8, s. 183-187).*

1954

65. *al-Gazâlî, Kavâsim al-Bâfîniya (İlahiyat Fakültesi Mecmuası, 1954, c. III, sayı 1/2, s. 23-54) [Tercüme].*

66. *Farsça grameri, I - Gramer ve metinler*, Abdülvehhab Tarzi ile birlikte — Gözden geçirerek yeniden neşreden A. Ateş, İstanbul, 1954 (*İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, no. 171, Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü neşriyatı*). — Diğer tabloları için bk. 1, 12, 127.

67. Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-necât (Mevlid)*, Ankara, 1954 (*T.D.K. yayınlarından, c. II. 33*. — Yazarı ve mevlid hakkında araştırmalar ile birlikte bilinen en eski nüshalara göre metni, Fatih nüshasının fotokopisini, ayrıca eski nüshalara ait 18 levhayı ihtiva eder).

68. *Farsça eski bir Varka ve Gülşah mesnevisi* (TDED, 1954, V, 33-50+14 levha). — Ayrıca bk. 20, 69, 125.

69. *Yak maşnavi-i gümşuda az davra-i Ğaznaviyân: Varka u Gulşāh-i 'Ayyūkī* (*Macalla-i Dānişkada-i Adabiyat*, Tahran, 1333/1954, I, 1-13). — Ayrıca bk. 68.

70. *Şāh-nāme'nin yazılış tarihi ve Firdevsi'nin Sultan Mahmud'a yazdığı hicviye meselesi hakkında* (*La Date de la dernière rédaction de Şāh-nāme de Firdevsi-i Tūsi et sa satire contre Sultān Mahmūd*), (*Belleten*, Nisan 1954 c. XVIII, sayı 70, s. 159-178). — Cambridge'de toplanmış olan XXIII. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'nde 27 Ağustos 1954 günü okunmuş olan tebliğin türkçe tercümesini (s. 159-168) ve Fransızca aslını (s. 169-178) ihtiva eder.

71. *Hikmat al-mavt risālesi İbn Sînâ'nın mıdır?* (*Tarih Dergisi*, 1954, c. VI, sayı 9, s. 15-22). Tahran'da İbn Sînâ'nın 1000. doğum yılı ihtifâlinde, 22/4/1954'te okunan tebliğin türkçesi. — Ayrıca bk. 59, 62, 63, 72-74, 82, 107.

72. *Tahran'da İbn Sînâ tören ve kongresi* (TM, 1954, XI, 234-237). — Ayrıca bk. 71.

73. *Türk halk hikâyelerinde İbn Sînâ* (TM, 1954, XI, 33-40). — Ayrıca bk. 71.

1955

74. *Türk halk hikâyelerinde İbn Sînâ* (TM, 1955, XII, 265-275). — Ayrıca bk. 71.

75. Fârâbî, *İlimlerin sayımı*, Ankara, 1955 (*Dünya edebiyatından tercüme*, *Şark İslâm klâsikleri: 34*). [Tercüme]. — Ayrıca bk. 30, 45.

76. Dr. Abdülhak Adnan Adıvar (*İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 1955, I, 87-107).

77. *Anadolu Kütüphanelerinden mühim yazma eserler (Amasya)* (*Tarih vesikaları*, Ağustos 1955, yeni seri, c. I, sayı 1 (16), s. 141-174).

78. *Katrân*, *İA* (1955), VI, 477-452.
 79. *Kuşeyrî*, *İA* (1955), VI, 1035-1038.
 80. *Leylâ ile Mecnûn*, *İA* (1955), VII, 49-55.
 81. *Leyle-l-Ahveliye*, *İA* (1955), VII, 55-56 (tashih ve ikmâl).

1956

82. *Âyâ Risâla-i hikmat al-mavt aşar-i Ibn Sinâ'st* (*Caşn-nâma-i İbn Sînâ*, Tahran, 1334/1956, II, 20-28) · — Ayrıca bk. 59, 62, 63, 71-74, 107.
 83. *Çand kitâb-i hattî-i muhimm-i fârsî dar Konya*, trc. Dr. Hayyâmpür (*Naşriya-i Dânişkada-i Adabiyât-i Tabriz*, 1334/1956, VII, 241-248 ve 483-499). — Türkçe aslı için bk. 56.
 84. *an-Nâbiğa ad-Dubyâni, hayatı, eseri hakkında araştırmalar, giriş* (*ŞM*, 1956, I, 1-36) · — Devamı: 100, 105; ayrıca bk. 6, 117.
 85. *Mârûf Rusâfî*, *İA* (1956), VII, 345-346.
 86. *Matbuat (İranlılarda)*, *İA* (1956), VII, 393-398.
 87. *Matbuat (Efganlılarda)*, *İA* (1956), VII, 398-400.
 88. *Mâturîdî*, *İA* (1956), VII, 404-406 (tâdil ve ikmâl).
 89. *Mecnûn*, *İA* (1956), VII, 439-440.

1957

90. Raşid al-Din Fazlallâh, *Câmî' al-tavârih*, metin, I. cild, 4. cüz: Sultan Mahmud ve devrinin tarihi, Ankara, 1957 (*TTK yayınlarından, III. seri, no. 4*). [Tenkidli neşir] · — Devamı: 113; ayrıca bk. 123, 124.
 91. Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî, *Râhat-üs-sudûr ve âyet-üs-sürûr* (*Gönüllerin rahatı ve sevinç alâmeti*), I. cild, Ankara 1957 (*TTK yayınlarından, II. seri, no. 14*). [Tercüme] · — Devamı: 114.
 92. *Çand kitâb-i muhimm-i fârsî u 'arabî dar kitâbhâna-i Kasta-monu*, trc. 'A. Hayyâmpür, (*Naşriya-i Dânişkada-i Tabriz*, 1335/1957, VIII, 191-198 ve 274-287) · — Türkçe aslı: 57.
 93. *Menâkıp*, *İA* (1957), VII, 701-702.
 94. *Mesnevî*, *İA* (1957), VIII, 127-133.
 95. *Mes'ud* (b. Sa'd b. Salman), *İA* (1957), VIII, 141-144.
 96. *Minûçihri*, *İA* (1957), VIII, 340-344.

1958

97. *Anadolu kütüphanelerinden bazı mühim Türkçe el yazmaları* (*TDED* 1958, VIII 90-102 + 6) · — (Yozgat-Çorum).

98. *Şark Türkçesi ile eski bir şiir ve bir risale* (*Jean Deny Armağanı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1958, s. 25-30, ayrıca 4 levha).

99. *al-Mahtūtāt al-‘arabiya fi maktabāt al-Anazöl* (*Macalla Ma‘had al-mahtūtāt al-‘Arabiya*, Şevval 1377/Mayıs 1958, c. IV, cüz, 1, s. 1-42).

100. *an-Nabiğa ad-Dubyani, hayatı ve eseri hakkında araştırmalar* (*ŞM*, 1958, II, 11-40) · — Başı ve devâmı : 84, 105; ayrıca bk. 6, 117.

101. *Molla Gürânî, İA* (1958), VIII, 406-408.

102. *Farsça Dilbilgisi* (İmam-Hatip okulları ders kitapları, Lise 1), Tahsin Yazıcı ile birlikte, İstanbul, 1958, ikinci tab‘ı : 1963 · — ikinci cildi : 112.

1959

103. *Çorum ve Yozgat kütüphanelerinden bazı mühim Arapça yazmalar* (*Ankara İlahiyat Fakültesi, İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1959, I, 47-78).

104. *Raşid al-Din Vatvāt’ın eserlerinin bazı yazma nüshaları* (*Tarih Dergisi*, 1959, c. X, sayı 14, s. 1-24).

105. *an-Nabiğa ad-Dubyani, hayatı ve eseri hakkında araştırmalar, ikinci kısım, I. eseri, II. an-Nabiğa’nın şiirinin değeri* (*ŞM*, 1959 III, 91-124) · — Baştarafı için bk. 84, 100; ayrıca bk. 6, 118.

106. *Sayf al-Din Muhammed al-Farğāni, Anadolu’nun unutulmuş büyük bir şâiri* (*Bellekten*, 1959, c. XIII, sayı 91, s. 415-452 + 4).

107. *Kitaplar arasında : İbn Sīnā (Avicenna) Psychologie... d’après son oeuvre aş-Şifa’*. *Texte arabe et trad. en français par Jân Bakoş*, c. I-II, Prague, 1956 (*ŞM*, 1959, III, 169-171) · — Ayrıca bk. 59, 62, 63, 71-74, 82, 103.

108. *Kitaplar arasında : İbn Xaldūn, Şifā’ as-sa’il li-tahdib al-ma-sā’il, önsöz ve notlar ile nşr. Muḥammad b. Tavīt at-Tancı*, İstanbul, 1958 (*ŞM*, 1959, III, 171-172).

109. *Kitaplar arasında : Dr. Xayyāmpūr, Dustūr-i fārsi, gözden geçirilmiş 2. tabı*, Tebriz, 1334 hş. (*ŞM*, 1959, III, 172-174).

110. *Haberler* (ŞM, III, 180-181).
 111. *Muhyi-d-Din İbn el-Arabî, İA* (1959), VIII, 533-555.

1960

112. *Farsça dilbilgisi* (İmam-Hatip okulları ders kitapları, ikinci devre, ikinci sınıf), Tahsin Yazıcı ile birlikte, İstanbul, 1960; ikinci tab'ı: 1961. — Birinci cildi: 102.
 113. Raşid al-Din Fazlallāh, *Cāmi' al-tavārih*, metin, II. cild, 5. cüz: Selçuklular tarihi, Ankara, 1960 (TTK yayınlarından, III. seri no. 6). [Tenkidli neşir]. — Diğer cildi: 90.
 114. Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî, *Râhat-üs-sudûr ve âyet-üs-sürûr* (Gönüllerin rahatı ve sevinç alâmeti), II. cild, Ankara, 1960 (TTK yayınlarından, II. seri, no. 14a). [Tercüme]. — Diğer cildi: 91.
 115. *Turkikâ ik ğayr-i ma'ruf kutubhâna*, orducaya trc. Dr. Akmal Ayyûbî (Macalla-i 'Ulum-i İslāmīya, 'Aligarh, 1960, I, 147-162). — Türkçe aslı: 57.
 116. *Muvaşşah, İA* (1960), VIII, 866-868 (ikmâl).
 117. *Nâbîga Zübeynî, İA* (1960), IX, 7-13. — Ayrıca bk. 6, 84, 100, 105.

1961

118. *688. ölüm yıldönümünde : Mevlânâ'nın fikirleri* (Anıt, 1961, yıl 6, sayı 29, s. 1-5). — Ayrıca bk. 61.
 119. *Âşâr-ı mu'allifin-i Rûsi dar bâra-i İnan* (Payām-i navîn, 1338-1339/1960-1961, c. II, nr. 3, s. 61-67 ve nr. 4, s. 65-71).
 120. *Farruhî ça zamân ba Çagāniyān raft?* (Macalla-i Dānişkada-i Adabîyāt, Tahran, 1961, c. VIII, sayı 2, s. 1-12). — Türkçesi: 121.
 121. *Farruxî, Çagāniyān'a ne zaman gitti?* (ŞM, 1961, IV, 23-32).
 122. *Hākānî'nin mektupları dergisi* (Belleten, Nisan 1961, c. XXV, sayı 98, s. 239-247). Moskova'da toplanan XXV. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresinde okunan tebliğin türkçesidir.
 123. *Cāmi' al-tavārih tenkidi münasebetiyle* (Belleten, Ocak, 1961, c. XXV, sayı 97, s. 29-61). — Farsça tercümesi: 124; ayrıca bk. 90, 113.
 124. *Dar bâb-ı nakd-i Cami' al-tavārih* (Macalla-i Dānişkada-i Adabîyāt, Tahran, 1961, c. VIII, sayı 3, s. 58-93). — Türkçe aslı: 123; ayrıca bk. 90, 113.

125. *Un vieux poème romanesque persan: Le Récit de Warqah et Gulshah* (*Ars Orientalis*, Washington, 1961, IV, 142-152 ve 44 levha) . — Ayrıca bk. 20, 68, 69.

126. *Haberler: Arap - Fars Filolojisi Bölümü'nün 1960-1961 ders yılı çalışma raporu* (*ŞM*, 1961, IV, 171-176).

1962

127. *Farsça grameri* (*gramer, arüz, metinler, sözlük ve bibliyografya*), İstanbul 1962 (*İstanbul Üniversitesi yayınlarından, no. 171, Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü*) . — Diğer tabloları: 1, 12, 66.

128. *Nizâmî, İA* (1962), XI, 318-327.

129. *Ömer Hayyâm, İA* (1962), IX, 472-480 (tashih ve ikmâl).

1963

130. *Hellmut Ritter* (*ŞM*, 1963, V, 1-14).

131. *‘Abdallah al-Anşari'nin Kitab damm al-kalam wa ahlih adli eseri* (*ŞM*, 1963, V, 45-60), Anşari'nin ölümünün 900. yıldönümü dolayısıyla Afganistan'da Kâbul'de toplanan kongrede müellifin okuduğu tebliğin türkçesi . — Farsça aslı: 139; ayrıca bk. 132.

132. *Haberler: ‘Abdallah al-Anşari'nin ölümünün 900. yıldönümü dolayısıyla Kabul ve Harât'ta yapılan anma töreni — 26 Eylül - 2 ekim 1962 — ŞM*, 1963, V, 151-154) . — Ayrıca bk. 131, 139.

133. *Ramazan, İA* (1963), IX, 611-612 (kısmen değiştirilmiş ve tamamlanmış).

134. *Râşid-üd-Din Sinan, İA* (1963), IX, 635-636 (*ikmâl*).

135. *Riyâz, İA* (1963), IX, 744-747 (*tâdil ve ikmâl*).

136. *Rûdekî, İA* (1963), IX, 761-763 (*tâdil ve ikmâl*).

1964

137. *Arapça dilbilgisi I* (*Alfabe, kelime, şekil bilgisi, türetme*), İstanbul 1964 (*İ. Ü. Edebiyat Fakültesi yayınları, no. 1064*) . — Tahsin Yazıcı ve Nihad M. Çetin ile birlikte.

138. *Şehriyar ve Haydar Baba'ya selâm*, Ankara 1964, (*Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarından, seri IV - sayı B2*).

139. *Dar bâra-i kitâb-i Zamm al-kalâm va ahlih, aşar-i H'āca ‘Abd Allāh Anşari* (*Nuḥṣadumîn sāl-i vafāt-i H'āca ‘Abd Allāh Anşari*, Kâbul, 1342/1964, s. 113-124) . — Türkçesi: 131, ayrıca bk. 132.

140. *Safedî* (Şalāh al-Dīn Halīl), *İA* (1964), X, 50-52 (ikmâl).
 141. *Sâmîrî* *İA* (1964), X, 147-148. (tâdil ve ikmâl).
 142. *Sâr* (sâr), *İA* (1964), X, 199-200.
 143. *Secî*, *İA* (1964), X, 307-311.
 144. *Sekîne*, *İA* (1964), X, 327-328 (tâdil).
 145. *Abu'l-^cAlô³ al-Ma^carri* (*Urdu, Dâ³ira-i ma^carif-i islâmîya*, Lâhur, 1384/1964, I, 861-868). Ayrıca bk. 14.

1965

146. *Notlar : Yabgulular meselesi* (*Belleten*, Temmuz, 1965, c. XXIX, sayı 115, s. 517-525).
 147. *Ubeydullah Han'ın bilinmeyen mensur bir eseri: Tarcama-i Kavâ'id al-Kur'ân va favâ'id al-Furkân* (*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten* 1964, Ankara, 1965, s. 127-139+8).
 148. *Senâî*, *İA* (1965), X, 476-486. — Ayrıca bk. 153.
 149. *Seyf-ed-Din Bâherzî*, *İA* (1965), X, 534-536.

1966

150. *Sindbâd-nâme*, *İA* (1966), X, 678-680. — Ayrıca bk. 18.
 151. *Arapça yazı dilinde türkçe kelimeler [, I:] X. yüzyıla kadar* (*Reşid Rahmeti Arat için*, Ankara, 1966, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları* : 19. seri, I. sayı, A 2, s. 26-31). — Devamı : 154.

1968

152. *İstanbul kütüphanelerinde Farsça manzum eserler, I* (*Üniversite ve Nuruosmaniye kütüphaneleri*), İstanbul 1968 (İran Şehinşahlığının kuruluşunun iki bin beş yüzüncü yıldönümü dolayısıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır).

1969

153. *Sana³i'nin hal tercümesinin meseleleri* (*Necati Lugal Armağanı*, Ankara, 1969, - *TTK yayınlarından*, VII. seri, sayı 50, s. 115-150). — Ayrıca bk. 148.

1970

154. *Arapça yazı dilinde türkçe kelimeler üzerine bir deneme, II: XI. yüzyıldan bugüne kadar* (*Türk Kültürü Araştırmaları*, Ankara 1965 [1970], yıl II, sayı 1-2, s. 5-25). — İlk kısmı : 151.

İ L Â V E L E R

1952

155. *İbni Sina, doğumunun bininci yılı ve Bağdad'da yapılan anma töreni* (*Türk Dili*, 1952, c. I, sayı 8, s. 13-17) . — Ayrıca bk. 59, 62, 63, 71-74, 82, 107, 157.
156. *Kitaplar: Abdülbaki Gölpınarlı, İslam ve Türk illerinde fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları*, İstanbul 1952 (*Türk Dili*, 1952, c. I, sayı 12, s. 8 - 12) .

1953

157. *Türk halk hikâyelerinde İbn Sina* (*Türk Dili*, 1953, c. II, sayı 23, s. 739 - 742) . — Ayrıca bk. 73, 74, 155.
158. *Nurullah Ataç ve Türkçenin nahvi* (*Türk Dili*, 1953, c. III, sayı 26, s. 72 - 74) .
159. *Fetihden az sonra bir İstanbul tasviri* (*Fatih ve İstanbul*, 1953, c. I, sayı 1, s. 17-18) .

1953 - 1954

160. *Ma'nevî ve Ağrıboz fetih-nâmesi* (*Fâtihi ve İstanbul*, 1953-1954, c. I, sayı 3-6, s. 281-299) .
161. *Kitaplar: Fehmi Ethem Karatay, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça basmalar alfabe kataloğu*, İstanbul, 1951 - 1953 ... (*İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1954, c. III, sayı 1/2, s. 104) .
162. *Mevlânâ ve babası* (*Türk Düşüncesi*, İstanbul, 1954, sayı 4, 7) . — Ayrıca bk. 61, 118.
163. *Kitaplar: Dâ'î al-Kâzi 'Alî b. Hanzala al-Vâdî', Kitab simt al-hakâ'ik [fi 'akâ'id al-İsmâ'îliya]* (*İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1954, c. III, sayı 1/2, s. 105) .
164. *Kitaplar: Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlânâ'dan sonra mevlâvîlik*, İstanbul, 1953 (*Türk Dili*, 1954, c. III, sayı 33, s. 533-534) .
165. *Kitaplar: Mehmet Emin Resûlzâde, Azerbeycan şâiri Nizâmî, sekizyüzcü yıldönümü münâsebetiyle* (*Azerbeycan*, 1964, c. IV, sayı 37, s. 49-52) .

166. *Kitabiyat : Abu'l-Hasan 'Alī b. Bekr al-Haravī, K. al-İşārāt ilā ma'rifat al-ziyarat, Guide de lieux de pélerinage, texte arabe établi par Janine Sourdél - Thomine, Damas, 1953 (Tarih Dergisi, 1954, VI, 193-195).*
167. *Kitaplar : I. Kratchkovsky, Avec les manuscrits arabes [Souvenir sur les livres et les hommes], trad. du russe par M. Canard, Alger, 1954... (Tarih Dergisi, 1954, c. VII, sayı 10, s. 193-198).*
168. *XIII. Milletlerarası Şarkiyatçılar Kongresi, Cambridge, 21-28/VIII/1954 (Türk Dili, 1954, c. IV, sayı 38, s. 74-77).*

1955

169. *Doç. Dr. A. Karahan, Islâm ve Türk edebiyatlarında kırk hadis, İstanbul, 1954... (Türk Dili, 1955, c. IV, sayı 43, s. 405-408).*

1956

170. *Fuzûlî'nin el yazısı (Türk Dili, 1956, c. V, sayı 57, s. 543-545).*

1956 - 1957

171. *Mevlânâ ve fikirleri (Bilgi, 1956, c. X, sayı 117, s. 6-8; 1957, c. XI, sayı 129, s. 3-6). — Nr. 118'deki yazı burada kaydedilen ilk makaleden iktibâs edilmiştir.*
172. *Münih'te toplanan XXIV. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi (Türk Dili, 1957, c. VII, sayı 75, s. 125-126).*
173. *Pehlevî edebiyatı (Yeditepe, 1957, c. VIII, sayı 141, s. 2).*
174. *Nevâî'nin Arapça sözlüğü hakkında (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 1957, s. 183-188).*

1959

175. *Kitaplar : Agâh Sırrı Levend, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn hikâyesi... Ankara, 1959... (Türk Dili, 1950, c. IX, sayı 101, s. 271-273).*

1962

176. *Bilinmeyen büyük bir türkçü ve Türkçeci : Tebrizli Ali (Türk Kültürü, 1962, sayı 1, s. 41-45). — "Abdullah Ağcaköylü" müsteâr adıyla ¹.*
177. *Tebrizli Ali'den seçme şiirler (Türk Kültürü, 1962, sayı 2, s. 29-34). — "Abdullah Ağcaköylü" müsteâr adıyla ².*

^{1, 2} Tebrizli Ali bu yazılardan mütebassis olarak bir şiir yazmış ve « A. Ağcaköylü »'ye ithaf etmiştir. bk. *Türk Kültürü*, sayı 50, s. 3.

1963

178. *Kardeş Afganistan'da bir yıldönümü. Ensâri'nin ölümünün 900. yılı dolayısıyla* (*Türk Kültürü*, 1963, sayı 3, s. 17-22) • — Ayrıca bk. 131, 132, 139, 180.
179. *Mirza Fethali Ahund-zade (Mirza Fetalı Ahundof). Doğumunun 150. yıldönümü dolayısıyla* (*Türk Kültürü*, 1963, sayı 4, s. 10 - 14).
180. *Kardeş Afganistan'da bir yıldönümü. Ensâri'nin ölümünün 900. yılı dolayısıyla* (*Türk Kültürü*, 1963, sayı 7, s. 31 - 36) • — Ayrıca bk. 178.

1964

181. *İbn al-Cavzî (Urdü, Dâ'ira-i ma'arif-i islâmîya, Lâhür, 1384/1964, I, 467 - 472)* • — Krş. 51.
182. *İbn 'Abbad (Aynı eser, I, 587 - 593)* • — Krş. 41.
183. *İbn Miskavayh (Aynı eser, I, 690 - 698)* • — Krş. 44.
184. *İbn al-Mu'tazz (Aynı eser, I, 699 - 701)* • — Krş. 53.
185. *İbn al-Mukaffa' (Aynı eser, I, 703 - 710)* • — Krş. 52.
186. *İbn Yamîn (Aynı eser, I, 733 - 736)* • — Krş. 49.

1966

187. *Kitaplar arasında : Osman Turan, Selçuklular tarihi ve Türk-İslâm medeniyeti, Ankara, 1965 ... Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarından (ŞM, 1966, VI, 161 - 173).*

PROF. AHMED ATEŞ'İN VEFATI ÜZERİNE
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI' NIN SÖYLEDİĞİ
TARİH ŞİİRİ *

Hüsn-i hulkıyla kılarken dûstânı şâd-dil
Açtı Rıdvân-ı ezel birden behiştin bâbını
Ah Şarkıyyat kaybetti bugün hayfâ yine
Kıymeti âlî olan bir gevher-i nâ-yâbını
Bâkıyâtu's-sâlihâtı kaldı *bâkî* dehrde
Eyledi tekâmîl devran sa'yinin esbâbını
Nây geldi nâleler kıldı dedi târihini
Ahmed Ateş yaktı nâr-ı hüznüne ahbâbını

(Hicrî 1386)

« نای » گلدی نالہر قیلدی دیدی تاریخی
« احمد آتش باقدی نار حزنہ احبابی »

• ۱۳۸۶

* Bu şiir merhumun mezar taşına, kitabesinin bir kısmı olarak hakkettirilmiştir.

PROF. A. ATEŞ'İN VEFATINDAN SONRA
HAKKINDA YAZILAN YAZILAR

- H. Adnan Önelçin, *Prof. Ahmet Ateş'in ardından* (*Türk Yurdu*, Kasım 1966, s. 6).
- Cezmi Özyurt, *Prof. Ahmet Ateş* (*Aynı dergi*, s. 29).
- Muharrem Ergin, *50. sayımız ve Ahmed Ateş* (*Türk Kültürü*, Aralık, 1966, sayı 50, s. 97-101).
- Ahmed Ateş'in hayatı ve eserleri—1917 - 1966 —* (*Aynı dergi*, s. 102-107).
- Ahmed Ateş'in eserleri* (*Aynı dergi*, s. 108-113).
- [A. Ateş'in vefatın' da, İstanbul Üniversitesi'nde yapılan merâsimde]
Profesör Tahsin Yazıcı'nın konuşması (*Aynı dergi*, s. 114).
- Doçent Nihad Çetin'in konuşması* (*Aynı dergi*, s. 115 - 116).
- Abdülkadir Karahan, *Âlim arkadaşım Profesör Ateş* (*Aynı dergi*, s. 117 - 119).
- Ali F. Karamanhoğlu, *Hocam Profesör Ahmed Ateş'in ardından* (*Aynı dergi*, s. 120-122).
- Faruk K. Timurtaş, *Prof. Ahmed Ateş'in ardından* (*Aynı dergi*, s. 123-124. — *Son havadis*, 2 Kasım 1966'dan iktibâs edilmiştir).
- Prof. Yusuf Z. Binatlı, *Ahmet Ateş için* (*Emre—Aylık sanat ve kültür dergisi* —, Eskişehir, 15 Aralık 1966, yıl 3, sayı 32, s. 1-2).
- Cahit Öztelli, *Bir ateş söndü* (*Aynı dergi*, s. 3).
- Vehbi Cem Aşkun, *Prof. Dr. Ahmet Ateş* (*Aynı dergi*, s. 4).
- Naim Buluç, *Ateş, içimizi yaktı*, (*Aynı dergi*, s. 5).
- İsmail Ali Sarar, *Prof. Ahmet Ateş'in ardından* (*Aynı dergi*, s. 6).
- Prof. Dr. Ahmet Ateş* (*Aynı dergi*, s. 8).
- Abdurrahman Eğilmezcan, *İlim âleminin büyük kaybı: Prof. Ahmed Ateş* (*Sesleniş—aylık dergi* —, Kozan, Ocak 1967, yıl 2, sayı 4, s. 4-6).
- Ekrem Üçyiğit, *Ahmed Ateş* (*Hayat Tarih Mecmuası*, Ocak 1967, sayı 12, s. 53 - 54).
- Nihad M. Çetin, *La Vie et l'oeuvre d'Ahmed Ateş* (*Revue des Études Islamiques*, Paris, 1968, XXXVI, 157 - 164).